

МОНІТОРИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

MONITORING AS A TOOL FOR IMPROVEMENT AND DEVELOPMENT OF PRIMARY EDUCATION

Стаття присвячена феномен моніторингу якості освіти в умовах оновлення національної системи початкової освіти, розбудови Нової української школи. Зазначається, що оскільки якість освіти є складною характеристикою, а освітня галузь є складною освітньою системою, то і моніторинг якості освіти, який її обслуговує, являється багаторівневою системою, кожний рівень якої потребує окремого наукового дослідження.

Акцентується увага на тому, що на сучасному етапі розвитку вітчизняної освітньої галузі національна система моніторингу якості освіти в цілому ще не сформована, відсутність такої системи є загрозою конкурентоспроможності країни, її національній безпеці, створює певні труднощі у питаннях формування ефективної освітньої політики. Авторами констатується, що моніторингові дослідження якості освіти, які давно є звичними для освітніх систем розвинених країн, поступово стають такими ж і для освітньої системи України.

На основі огляду наукових джерел зроблена спроба аналізу феномену моніторингу не лише як інформаційної та управлінської функції, але й використання освітнього моніторингу як інструменту педагогічного оцінювання в рамках реформи початкової освіти України. Приділяється увага започаткованому загальнодержавному зовнішньому моніторингові якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи».

Наголошується на тому, що результати моніторингу можуть бути використані для оптимізації системи моніторингу якості освіти, здійснення диференційованого підходу до роботи з різними категоріями педагогів, запровадження методів і принципів стратегічного управління розвитком закладу освіти, ефективної організації освітнього процесу, вдосконалення методичного забезпечення, здійснення психолого-педагогічного супроводу розвитку особистості, дослідження можливостей взаємодії вчителів та здобувачів освіти, визначення видів діяльності та методів організації навчальної взаємодії, поновлення теоретичних знань шляхом самоосвітньої діяльності, методичних семінарів, тренінгів, майстер-класів тощо; підвищення компетентності вчителів та їх професійного розвитку.

Ключові слова: моніторинг, модернізація національної системи освіти, освітній

моніторинг, початкова освіта, моніторинг якості освіти, Нова українська школа, реформа початкової школи.

The article is devoted to the phenomenon of monitoring the quality of education in the context of updating the national system of primary education, the development of the New Ukrainian School. It is noted that since the quality of education is a complex characteristic and the education sector is a complex educational system, the monitoring of the quality of education that serves it is a multilevel system, each level of which requires a separate scientific study.

Emphasis is placed on the fact that at the current stage of development of the domestic education sector the national system of monitoring the quality of education in general has not yet been formed, the lack of such a system.

The authors state that monitoring studies of the quality of education, which have long been familiar to the educational systems of developed countries, are gradually becoming the same for the educational system of Ukraine.

Based on a review of scientific sources, an attempt was made to analyze the phenomenon of monitoring not only as an information and management function, but also the use of educational monitoring as a tool for pedagogical evaluation in the reform of primary education in Ukraine. Attention is paid to the initiated nationwide external monitoring of the quality of primary education «The state of formation of reading and mathematical competence of primary school graduates».

It is emphasized that the results of monitoring can be used to optimize the system of monitoring the quality of education, implementing a differentiated approach to working with different categories of teachers, introducing methods and principles of strategic management of educational institutions, effective organization of the educational process, improvement of methodological support, implementation of psychological and pedagogical support of personal development, research of opportunities for interaction between teachers and students, identification of activities and methods of organizing educational interaction, renewal of theoretical knowledge through self-educational activities, methodological seminars, trainings, workshops, etc.; increasing the competence of teachers and their professional development.

Key words: monitoring, modernization of the national education system, educational monitoring, primary education, education quality monitoring, New Ukrainian School, primary school reform.

UDC 37.01

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/46.43>

Швидун Л.Т.,

ст. викладач кафедри дошкільної та початкової освіти

Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»

Писарева Л.В.,

ст. викладач кафедри дошкільної та початкової освіти

Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Моніторинг в освіті – категорія педагогічна й управлінська, оскільки він не копіює загальні положення теорії інформації, а переводить їх на мову педагогіки, психології і управління. Щоб освітній моніторинг на внутрішньому рівні став дієвим чинником освітнього розвитку, його

потрібно організувати таким чином, щоб він виконував конкретні функції, адже моніторинг якості освіти характеризується досить широким функціональним полем, що пояснюється як складністю самого об'єкту дослідження, так і багатогранністю сфер застосування одержаних результатів. Функції моніторингу можуть визначатися як метою

конкретного дослідження, так і ініціатором дослідження.

Сьогодні поряд із класичними функціями часто використовуються модернізовані або оновлені функції, наприклад, прогнозуюча, консультативна, діагностична, політико-дипломатична, управлінська (менеджерська), педагогічна. Тому вважаємо доцільним зупинитися докладніше на феномені модернізованих функцій, що мають вагомий вплив на розвиток освіти, зокрема, початкової, в умовах її реформування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх років у зарубіжній та вітчизняній науковій думці з'явилася велика кількість досліджень у галузі освітнього моніторингу. Дослідженням феномену моніторингу займалися такі українські науковці як Г. Єльнікова, З. Рябова, О. Боднар, Т. Лукіна, В. Приходько, Г. Дмитренко, К. Крутій, О. Ляшенко, О. Локшина, Д. Матрос та інші. Аналіз їх наукових робіт дозволяє констатувати факт всебічного розкриття сутності та технологій моніторингу в освіті, його видів, напрямів, проблем підготовки і використання інструментарію, формування інформаційно-комунікаційної та цифрової підтримки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодні більшість науковців сходяться в думці, що «основне призначення моніторингу полягає в наданні так званої управлінської інформації – надійної, оперативної, ґрунтовної – щодо досягнутого стану освітньої галузі, а також сутності та причин виникнення проблем у цій сфері, ступеня впливу зовнішніх чинників на перебіг процесів, ефективності прийняття управлінських рішень та ходу освітніх реформ тощо» [5, с. 58]. Тобто основними функціями є інформаційна і управлінська. Ми, підтримуючи такі погляди, також вважаємо, що освітній моніторинг має використовуватися як інструмент педагогічного вимірювання, а результати моніторингу можуть бути використані для:

- оптимізації системи моніторингу якості освіти;
- здійснення диференційованого підходу до роботи з різними категоріями педагогів;
- запровадження методів і принципів стратегічного управління розвитком закладу освіти;
- ефективної організації освітнього процесу;
- вдосконалення методичного забезпечення;
- здійснення психолого-педагогічного супроводу розвитку особистості;
- дослідження можливостей взаємодії вчителів та здобувачів освіти;
- визначення видів діяльності та методів організації навчальної взаємодії;
- поновлення теоретичних знань шляхом самоосвітньої діяльності, методичних семінарів, тренінгів, майстер-класів тощо;
- підвищення компетентності вчителів та їх професійного розвитку.

Актуальність теми також підсилюється необхідністю оцінювання реформи початкової школи в системі національної освіти.

Мета статті полягає у визначенні на основі аналізу наукових та нормативно-правових джерел суті, змісту, проблем феномену моніторингу в рамках реформування національної початкової освіти, його впливу на розвиток початкової ланки освіти.

Виклад основного матеріалу. В Україні на законодавчому рівні затверджено значущість моніторингових заходів для забезпечення якості освіти. Зокрема, Закон України «Про освіту» в ст.48 трактує моніторинг якості освіти «як систему послідовних і систематичних заходів, що здійснюються з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти (інших суб'єктах освітньої діяльності), встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, а також оцінювання ступеня, напряму і причин відхилень від цілей» [6]. Уперше в історії вітчизняної освіти модернізацію освітньої галузі супроводжує загальнодержавне моніторингове дослідження якості початкової освіти, забезпечено участь держави в міжнародному порівняльному дослідженні PISA. Можемо констатувати, що моніторингові дослідження якості освіти, які давно є звичними для освітніх систем розвинених країн, стають такими ж і для освітньої системи України, що, в свою чергу, дозволить активізувати педагогічну діяльність учителів, освітній процес, сприятиме підвищенню професіоналізму педагогів, якості шкільної освіти та успішності освітньої політики в цілому.

Оскільки якість освіти є складною характеристикою, а освітня галузь є складною освітньою системою, то і моніторинг якості освіти, який її обслуговує, являється багаторівневою системою, кожний рівень якої потребує окремого наукового дослідження.

Зупинимось на першій ланці загальної середньої освіти – початковій освіті. У ході реформування цієї складової національної освіти в зв'язку з втіленням у життя Концепції «Нової української школи», реалізацією на практиці положень закону України «Про освіту» започатковано та проведено перший і другий цикли загальнодержавного зовнішнього моніторингову якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи».

«Дані, отримані за підсумками дослідження, дадуть можливість визначити рівень сформованості читацької та математичної компетентностей у випускників початкової школи, які вчилися за старим Державним стандартом початкової освіти й старими навчальними програмами. Ця інформація

в наступних циклах дослідження буде використана для порівняльного аналізу показників, визначення тенденцій і змін, що матимуть місце в результаті запровадження нещодавно затвердженого нового Державного стандарту та нових програм, прийнятих на його основі. Крім того, дані тестування будуть використані для з'ясування залежності результатів навчання в початковій школі від соціально-економічних факторів, інформація про які збиратиметься під час анкетування» [8].

Результати моніторингового дослідження можуть бути використані для «виявлення факторів, що пов'язані з особливостями навчального процесу, зважаючи на специфіку соціуму, який вносить суттєвий вплив на показники навчальної діяльності. Завдяки моніторингу можна виявити оптимальну конфігурацію навчальних планів, посібників (підручників), підходів до викладання, проте порівняння результатів навчання за різноманітними методиками в різних навчальних закладах може привести до безпідставних висновків. На проміжних етапах навчального процесу моніторинг може виступати підґрунтям для методичної підтримки викладачів» [1, с. 40].

Тобто «в умовах оновлення національної системи освіти, розбудови Нової української школи феномен моніторингу якості освіти стає як ніколи актуальним саме як ефективний інструмент для супроводу освітньої реформи. Однак це питання залишається відкритим та потребує подальших досліджень» [7, с. 93]. Сьогодні можемо констатувати, що вітчизняна система моніторингу якості освіти лише розпочала формуватися та проходить непростий період свого становлення і розвитку.

Ми суголосні з думкою дослідниці Т. Лукиної, яка слушно зауважила, що «поява в країнах національних систем оцінки якості освіти певною мірою ілюструє стан економічного розвитку, рівень демократичності в управлінні освітою і в державі загалом, а також міру зацікавленості урядів, управлінських структур, політиків у створенні підґрунтя для забезпечення конкурентоспроможності національних освітніх систем. У цілому в країнах з більш слабкою економікою формування національних систем оцінки якості освіти почалася значно пізніше» [4, с. 10]. Сьогодні більшість дослідників феномену моніторингу якості освіти дійшли до висновку, що несформованість національної системи моніторингу якості освіти створює виклик для конкурентоспроможності країни, її національної безпеки.

І звичайно «такий стан речей є небезпечним для функціонування освітньої системи, оскільки позбавляє органи управління освітою можливості провадження освітньої політики на основі актуальних об'єктивних даних щодо поточної якості освіти та тенденцій у цій сфері. Нині гострота проблеми виразилася у зв'язку з проведенням системних

реформ на рівні загальної середньої освіти, для підтримки яких, ефективного керування якими особливо важливою є об'єктивна інформація про характер їх протікання й результативність» [2, с. 18].

На наш погляд «для вирішення серйозних проблем у плані проведення моніторингових досліджень доцільно здійснити перехід від моделей моніторингу, що передбачають лише вивчення результату і порівняння його з результатами інших респондентів дослідження, підвищити рівень культури проведення моніторингових досліджень, академічної доброчесності. І, головне, моніторингові дослідження не мають бути самоціллю, ними мають користуватися ті, кого вони стосуються» [7, с. 91].

Зважаючи на це, дослідниця Т. Лукіна виділяє такі основні завдання освітнього моніторингу:

- визначати якість навчальних досягнень учнів, студентів, рівень їхньої соціалізації з метою планування корегувальних дій;

- вивчати зв'язок між різними елементами освітніх систем та їх характеристиками (рівнем навчальних досягнень учнів і соціальними умовами їхнього життя, результатами роботи педагогів, рівнем їхнього соціального захисту, моральними установками, запитами, цінностями тощо);

- оцінювати якість кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного, лабораторного забезпечення й оснащення навчальних закладів з метою впливу на негативні чинники та їх усунення (або принаймні зменшення);

- оцінювати величину впливу на навчальний процес зовнішніх та внутрішніх чинників (наприклад, якості кадрових ресурсів, державних освітніх стандартів, навчальних програм, організації шкіл і класів, методичного та технічного обладнання та ін.);

- аналізувати політику держав у галузі забезпечення гарантій доступності освіти та поліпшення її якості тощо;

- виявляти чинники, які впливають на хід і результати освітніх реформ з метою зменшення їх негативного впливу (або навіть і нейтралізації);

- порівнювати результати функціонування закладів освіти з метою визначення найбільш оптимальних шляхів їх розвитку» [3].

Висновки. Проаналізувавши наукові та нормативно-правові джерела з питань моніторингу якості освіти, його впливу на розвиток початкової ланки освіти ми прийшли до певних висновків. У зв'язку з реформуванням освітньої системи використовуються як класичні, так і модернізовані функції моніторингу, що сприяють розвитку і вдосконаленню національної галузі освіти. Крім класичних інформаційної та управлінської функцій освітній моніторинг використовується як інструмент педагогічного оцінювання в рамках реформи початкової освіти України, зокрема, започатковано загальнодержавний зовнішній моніторинг якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної

компетентностей випускників початкової школи». Вітчизняна система моніторингу якості освіти розпочала формуватися та проходить непростий період свого становлення і розвитку. Відсутність національної системи моніторингу якості освіти створює виклик для конкурентоспроможності країни, її національної безпеки. Це питання залишається актуальним та потребує подальших наукових розвідок.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бодненко Д.М., Жильцов О.Б., Лещинський О.Л., Мазур Н.П. Моніторинг навчальної діяльності: навчальний посібник. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. 276 с.
2. Звіт про результати першого циклу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» 2018 р. Частина I. Методологія та технологія / Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2018. 97 с. С.18. [349 с. із додатками]. URL: <https://testportal.gov.ua/zvity-dani-2/>.
3. Лукіна Т.О. Вимірювання й управління якістю освіти: Навчально-методичні матеріали. Київ: Експрес-об'ява, 2007. 50 с.
4. Ляшенко О.І., Лукіна Т.О., Жук Ю.О. Теоретико-методичні засади побудови моніторингових систем оцінювання якості загальної середньої освіти: монографія. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, 2017. 185 с.
5. Організаційно-методичне забезпечення моніторингових досліджень якості загальної середньої освіти / за ред. О.І. Ляшенка. Київ: Педагогічна думка, 2011. 160 с.
6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 04.04.2022).
7. Швидун В.М., Швидун Л.Т. Моніторинг якості освіти в контексті нової української школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: збірник наукових праць. Гол. ред. А.В. Суцєнко. Запоріжжя: КПУ, 2021. Вип. 79. Т. 2. 148 с.
8. Український центр якості оцінювання освіти URL: <https://testportal.gov.ua/zagalna-informatsiya-pochatkova/>.